

SINIŠA BRLAS***PROGRAM SAVJETODAVNOGA RADA U OKVIRU
PROVEDBE ŠKOLSKOGA PREVENTIVNOGA PROGRAMA
U SREDNJOJ ŠKOLI**

Iako su *Školski preventivni programi* usmjereni suzbijanju ovisnosti kao galopirajućega javnozdravstvenoga problema definirali ciljeve i zadaće u provedbi preventivnih aktivnosti, metode i programirani postupci ostali su za osmišljavanje na operativnoj razini. Ovaj Program, koji proizlazi iz neposrednoga iskustva autora u radu s različitim kategorijama mladih ljudi koji su u pogibelji od sredstava ovisnosti, pokušaj je priloga osmišljavanju provedbe i sustava praćenja i vrednovanja provedbe preventivnih aktivnosti.

UVOD

Tri su velika javnozdravstvena problema negativne posljedice koji se odražavaju posebno na najosjetljiviji dio populacije, a to su svakako adolescenti. Formiranje identiteta, odvajanje od primarne obitelji, jačanje utjecaja vršnjačkih skupina i ostali poznati i priznati činitelji zasigurno ne pridonose jednostavnoj kontroli odrastanja mladih ljudi. Koliko je složena unutarnja kontrola ponašanja (i doživljavanja) mladoga čovjeka, jednako je složena i često izvan kontrole samokontrola pojedinaca, pogotovo u situacijama koje nude puno toga za malo uloženoga truda. A u ovu se definiciju hedonističkoga odnosa prema svijetu nažalost savršeno uklapaju sredstva ovisnosti koja kao dio ukupnosti negativnih utjecaja kojima su mladi izloženi pridonose njihovom ionako složenom i burnom, negativizmom prožetom odrastanju u (napokon) odrasle osobe.

Alkoholizam je vjerojatno najveći javnozdravstveni problem u našoj zemlji. Ono što je u razvijenom svijetu neadekvatno i problemno ponašanje, u našoj kulturi nažalost često koketira s običajima, i kao takvo je manje socijalno neprihvatljivo. S pušenjem je vrlo slično; institucije su dužne provoditi zakone, a ujedno su oskudni mehanizmi kontrole propisanih oblika ponašanja. Pa dok se tome još pribroji i čak otvoreno odobravanje (a pogotovo nepoduzimanje mjera sprječavanja) roditelja, škole sa svojim preventivnim aktivnostima ostaju vrlo usamljene u borbi protiv ovoga zla. A kako jedno zlo nikada ne dolazi samo, i opet na žalost, pokazuju jasni obrasci prema kojima pušenje kod mladih ljudi predstavlja uvod u konzumiranje onih

---

* Siniša Brlas, prof., Industrijsko-obrtnička škola Virovitica

sredstava ovisnosti koja se konzumiraju na isti način, dakle pušenjem. U prvom se to redu odnosi na sveprisutnu i mladima lakodostupnu marihuanu čiji psihoaktivni sastojak THC (tetrahidrokanabinol) djeluje negativno na doživljavanje i ponašanje pojedinca. I tako to krene. Vrlo se brzo mladi ljudi, znatiželjni i istraživalačke naravi, te povodljivi i spremni "platiti" visoku cijenu "ulaznice" u društvo vršnjaka, odluče i za ostala sredstva ovisnosti koja onda više ne mogu (često i ne žele) voljno kontrolirati.

Moje iskustvo voditelja Školskoga preventivnoga programa u školi, a istovremeno i člana Povjerenstva za suzbijanje ovisnosti Virovitičko-podravske županije i člana stručnoga tima Centra za prevenciju i suzbijanje ovisnosti u Virovitici (dakle, višegodišnje iskustvo neposrednoga rada s mladima koji koketiraju sa sredstvima ovisnosti ili su na najboljm putu da to učine) ukazuje na to da se mogu razlučiti tri skupine mladih s obzirom na uzimanje sredstava ovisnosti:

U prvoj su skupini ovisnici. Njih je, na sreću, najmanje u populaciji i njima je uglavnom potrebno ozbiljno ambulantno ili čak bolničko liječenje. To su bolesne osobe jer bez stručne medicinske pomoći ne mogu riješiti problem. A problem se očituje u "stanju fiziološke i/ili psihičke ovisnosti o ... tvari koja djeluje na centralni živčani sustav." (Petz, 1992., str. 294.). U drugoj su skupini oni koji tek povremeno (najčešće vikendom) uzimaju sredstva ovisnosti. Stoga se i nazivaju povremenim ili vikend-konzumentima i njih je nešto više u populaciji. Provedba preventivnih aktivnosti kod njih može rezultirati prestankom uzimanja ili barem smanjivanjem čestine uzimanja (najčešće se to ogleda produljivanjem vremenskoga razdoblja neuzimanja). I na koncu, najviše je onih koji uopće nisu bili u doticaju sa sredstvima ovisnosti, ali su to osobe za koje se s obzirom na njihovo psihosocijalno i psihofizičko funkcioniranje može pretpostaviti da će u trenutku kada dođu u doticaj sa sredstvima ovisnosti podleći negativnim utjecajima i uzeti ova sredstva. Za njih je, prema mojemu iskustvu, najbolja prognoza u provedbi preventivnih aktivnosti.

Ove su preventivne i ine aktivnosti opisane Nacionalnom strategijom suzbijanja zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj, a operativno županijskim i školskim preventivnim programima (programima odgojno-obrazovnih ustanova).

PROBLEM

Iako su preventivni programi definirali ciljeve i zadaće u provedbi preventivnih aktivnosti, metode i programirani postupci ostali su za osmišljavanje na operativnoj razini. Ovaj Program, koji proizlazi iz neposrednoga iskustva u radu s navedenim kategorijama mladih ljudi koji su u pogibelji od sredstava ovisnosti, pokušaj je priloga osmišljavanju sustava provedbe i praćenja i vrednovanja provedbe preventivnih aktivnosti i to na sve tri preventivne razine; primarnoj, sekundarnoj pa čak i tercijarnoj.

PROGRAM SAVJETODAVNOGA RADA

koraci/susreti	aktivnosti	ciljevi
----------------	------------	---------

EVIDENTIRANJE

prvi susret	Upoznavanje s načinom savjetodavnoga rada, razgovor o problemu i o razlozima koji su do problema doveli	Aktualiziranje problema Uspostavljanje odnosa savjetovatelj-učenik
drugi susret	Dogovoriti zajedničke daljnje aktivnosti i upoznati učenika s ovim Programom	Određivanje strukture i cilja savjetovanja Planiranje tijeka akcije Evidentiranje učenika

AKTIVIRANJE

treći susret	Zajedničko pronalaženje načina rješavanja problema	Aktiviranje učenika Povećanje svjesnosti učenika
četvrti susret	Mogućnost organiziranja prvoga testiranja (test trake i sl.), ali <u>samo uz pristanak roditelja i samoga učenika</u> (u Centru za prevenciju i suzbijanje ovisnosti)	Utvrđivanje konzumira li učenik sredstva ovisnosti
peti susret	Komentiranje rezultata testiranja i dogovaranje o uključivanju članova obitelji u rad (učenik sam odabire člana obitelji ili prijatelja koji će mu biti podrška) neovisno o testiranju	Produblivanje povjerenja i podrške

ODVIKAVANJE

šesti susret	Obiteljski savjetodavni rad	Ustrojiti sustav obiteljske podrške
sedmi susret	Informiranje učenika o vrstama sredstava ovisnosti i štetnosti njihova utjecaja	Educiranje
osmi susret	Poticanje učenika da pronađe alternativne (zdrave) načine življenja	Motiviranje

VREDNOVANJE

deveti susret	Drugo testiranje (test trake i sl.) – <u>samo uz pristanak</u> i dogovor kao i ranije	Retestiranje
deseti susret	Procjenjivanje efikasnosti savjetodavnoga rada	Valorizacija rada i procjenjivanje efekata savjetovanja

Ovaj Program predstavlja operacionalizaciju (primjenu) općih metoda i tehnika savjetodavnoga rada na sasvim konkretnu populaciju u stvarnim problemnim situacijama, i kao takav slijedi osnovne "zanatske" principe savjetodavnoga rada, a to su (ako primjenimo na školsku situaciju):

1. Utvrđivanje problema i potrebe za pomoći.
Cilj je ove faze navesti učenika da shvati svoj problem. Pri tome je važno (aktivno) slušati učenika, voditi računa o verbalnoj, paraverbalnoj i neverbalnoj komunikaciji, te analizirati očekivanja učenika i percepciju savjetovanja od strane učenika.
2. Uspostavljanje odnosa savjetovatelj-učenik.
Ponašanje savjetovatelja treba biti u funkciji pozitivne komunikacije s učenikom. Posebno je važna empatija.
3. Određivanje ciljeva, strukture i tijeka savjetovanja.
Diskusija treba biti konkretna i u vezi sa sasvim određenim problemima i očekivanjima učenika. Potrebno je utvrditi koje su mogućnosti učenika i jesu li one u skladu s očekivanjima učenika. U doživljavanju i ponašanju učenika potrebno je mijenjati samo ono što učeniku smeta. Ovdje se može pojaviti problem da učenik ne želi mijenjati nešto u svojem doživljavanju i ponašanju, i to zbog toga što mu to u tome trenutku iz bilo kojega razloga odgovara. To je problem kojega je potrebno riješiti na način da učenik osvijesti sve činjenice koje ne želi priznati.
U ovoj je fazi potrebno dogovoriti tehniku daljnega rada; čestinu susreta, trajanje svakoga pojedinoga susreta (ne dulje od jednoga sata) i način komunikacije (ovdje je posebno važno da kontaktiranje vezano uz problem nije izvan termina i strukture savjetovanja).
4. Rad na postizanju ciljeva.
Ciljevi ovise o stilovima rada, a savjetovatelj treba odrediti osnovnu strategiju; hoće li se koncentrirati na kognitivne ili emocionalne aspekte problema. Na kognitivnom planu osnovno je pomoći učeniku pronaći putove rješavanja problema, ne nuditi učeniku gotova rješenja, već ga poučiti donošenju samostalnih odluka. U emocionalnom smislu potrebno je raditi na smanjenju intenziteta emocija učenika (jer emocionalno "preplavlivanje" može negativno djelovati na učenikove kognitivne mogućnosti).
5. Povećanje svjesnosti učenika.
Uvijek je korisno da učenik osvijesti vlastite emocije (čuvstva) i vlastite mehanizme kojima se može suprotstaviti problemu. U eksploraciju emocija ne treba ići ako učenik pruža otpor tomu. Korisno je i da savjetovatelj diskretno provjeri povijest učenikova stanja.
Količinu raspoloživoga vremena treba uskladiti sa strukturom termina savjetovanja.
6. Procjena efekata savjetovanja.
Na kraju, sa učenikom je dobro proraditi tijek savjetovanja, po mogućnosti evaluirati postignute ciljeve i oprezno zaključiti

savjetovanje. Posebno treba paziti da učenik ne postane ovisan o savjetovanju i ne preuzme savjetovanje kao vlastiti životni stil. Teškoća u svemu je što se ne mogu sa sigurnošću efekti savjetovanja povezati s pojedinim postupcima, a velika opasnost leži i u subjektivnom procjenjivanju efekata savjetovanja bilo od strane savjetovatelja bilo od strane učenika.

Naravno, iako je u provedbi Programa naglasak usmjeren prema učeniku, sasvim je jasno da na mjestu učenika mogu biti i njegovi roditelji, prijatelji, pa čak i nastavnici. Provedba Programa uostalom eksplicitno i predviđa njihovo sudjelovanje u rješavanju pojedinih (dijelova) problema.

DISKUSIJA I ZAKLJUČAK

Ovaj Program oživotvoren je u mojoj neposrednoj praksi. Ustvari, rezultat je mojega neposrednoga rada na provedbi preventivnih aktivnosti u suzbijanju ovisnosti kod mladih. Još je ostalo razviti i standardizirati vrednovanje u njegovoj provedbi u školama. U Centru za prevenciju i suzbijanje ovisnosti tome smo se nešto više približili budući da postoji mogućnost testiranja klijenata na sredstva ovisnosti test trakicama putem mokraće. Testiranje se provodi na početku aktiviranja, a retestiranje tijekom vrednovanja. Obično rezultati retestiranja ukazuju na korisnost mjera i postupaka odvikavanja (rješavanja problema) interpoliranih između prvoga i drugoga testiranja i možda su jedina objektivna mjera kojom se vrednuje provedba ovoga Programa. No, jasno je da ovakvo testiranje za sada nije moguće (a možda niti opravdano) provoditi u školama, ali uvijek ostaje mogućnost subjektivne procjene efekata savjetovanja od strane onoga koji prima i onoga koji pruža profesionalnu savjetodavnu (dakle stručnu) pomoć.

Za one koji odluče sustavno provoditi savjetodavni rad programiran na ovaj način, možda će biti korisni savjeti kojima se mogu izbjeći teškoće u odnosu onoga koji prima i onoga koji pruža profesionalnu savjetodavnu informaciju.

Pogriješke (neiskusnoga) savjetovatelja:

1. Vođenje učenika na način da ga se upućuje u njegove postupke.
2. Prosuđivanje i procjenjivanje učenikovih izjava.
3. Nametanje vlastitih vrijednosti (moraliziranje) umjesto prihvaćanja stvarnoga stanja.
4. Intelektualiziranje.
5. Blokiranje doživljaja učenika.
6. Imenovanje i etiketiranje učenika.
7. Nespretna upotreba potpitanja koja dovode do zastoja u izražavanju učenika.
8. Odvrćanje pažnje i pretjerano šablonsko umirivanje učenika.

9. Nemogućnost prihvaćanja čitavoga raspona učenikovih pozitivnih i negativnih emocija.
10. Interpretacija od strane savjetovatelja (učenika treba navesti da sam verbalizira i interpretira situaciju i svoje emocije).
11. Neprikladno otkrivanje vlastitih problema (osim kada su oni u funkciji savjetovanja).
12. Svaljivanje krivnje na učenika (umjesto zajedničke podjele krivnje).

Usmjerite pozornost na teškoće tijekom savjetovanja:

- empatija je često manja kada se radi o suprotnom spolu, kao i kod savjetovatelja koji u proteklom iskustvu nisu imali izražene probleme,
- savjetovatelji koji su imali izrazite probleme skloni su promatrati učenikov problem kroz osobni,
- često je prisutno potcjenjivanje slabije obrazovanih (a to su upravo učenici),
- savjetovatelji obično očekuju da će učenik prihvatiti savjetovanje, a to često nije tako (pružaju otpor zbog straha od promjena, nametnutoga postupka i sl.),
- pomanjkanje transfera i kontratransfera (emocionalnoga odnosa) je barijera u uspostavljanju odnosa tijekom savjetovanja.

LITERATURA

Nacionalna strategija suzbijanja zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj (od 04. ožujka 1996.)

Petz, B. i drugi: Psihologijski rječnik, Prosvjeta, Zagreb, 1992.

SUMMARY

Although school prevention programs, focused on combating addiction as a growing public health problem, defined goals and tasks in prevention activities, methods and procedures are defined at the operative level. This program is based on the author's experience in working with different categories of young people threatened by addiction problems, and it is an attempt to contribute towards shaping and implementing a monitoring and evaluation system for prevention activities.